

СЛОВО

Српски културно информативни центар Спона у Републици Северној Македонији

Јосиф
Михаиловић

**ПОВРАТАК
СКРИВЕНОГ ХЕРОЈА
ИЗ НАШЕГ СОКАКА**

Милутин Станчић

Благдан за „дежурне“ почетнике

У тисци и запажања се и даље слежу, након и овогдишњег празновања посвећеног Светом Сави, првом архиепископу и просветитељу српскога рода, иако се овде у Македонији, линијом Вардара, прославља на један специфичан начин – са проређеним, „узгредним“, или без икаквог светог богослужења.

Било их је, додуше, на скопској Аутокоманди у Цркви Светог Архангела Михаила, у редовној свакодневној служби у цркви Светих Константина и Јелене у Скопљу, али, чак и без иконе светитеља, па у цркви манастира Светог Никите у селу Горња на Скопској Црној Гори, уочи празника у цркви Светог Николе у Тетову, па у храму Светог Спаса у селу Мршевци...

Ваљано, важно и пожељно је сетити се да Светосавље није само тога дана, 27. јануара, да је оно суштина рода нашега, и да без тог наратива и односа нас заправо и нема! Оно превазилази омче и оквире, задате наративе, али и благе наративе са задршком који провејавају и код клера и код званичника.

Ствари треба и о празнику именовати правим именом. И да је, ено, више фресака Светога Саве у храмовима у Македонији него у садашњим оквирима Србије. И не само Светога Саве, него и других владара, што само потврђује целу мисао и мисију о потреби да се српски идентитет затре, или разводни, до нестанка... И занемаре сви ти трагови, симболи, и култ, уз изобиље фрескоживописа.

Простор данашње Северне Македоније дубоко је уткан у српску културну меморију. Од народне епике, преко средњовековних задужбина, до црквене уметности 17. и 18. века – овде су настала нека од кључних дела српске духовне и уметничке баштине. Манастири као што су Свети Никита, Свети Никола Болнички, Лесново, Андреаш, Псача, Матеич, Марков манастир. И то нису само споменици прошлости, већ живи сведоци културног континуитета Светосавља. Зато је брига о овој баштини истовремено брига о сопственом културном наслеђу.

А треба поменути и подсетити да су и бројне школе подизане у Македонији, нарочито у периоду након Великог рата, посвећене управо Светоме Сави.

Кроз осветљавање таме векова, сагледиво је – син Сава утиче на свога земаљског оца и син постаје духовни отац своје родитељу. И велики жупан Стефан Немања одлази трагом свога сина у туђину... и тишину... а заправо кући. На Атос.

То се најбоље опажа у манастиру Псача, између Куманова и Криве Паланке. Свети Сава наспрам свога оца Светог Симеона Мироточивога. Црква је изграђена 1354. године и њен ктитор био је српски севастократор Влатко и његов отац кнез Пасхач, што се види на фресци на јужном зиду цркве.

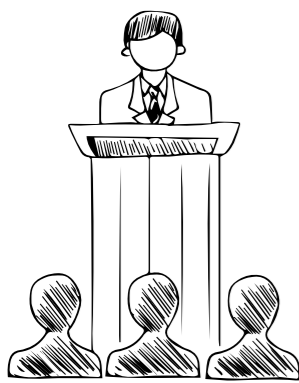
Наслеђени хронични проблем Срба у Македонији, није проблем једне мањине, него идентитетска невоља народа који је градио ову државу уз жртве и компромисе зарад братске добробити. Светитеља Саву, првог архиепископа српскога, слаavimo већ дуго, годинама (сигурно), и као школску славу, заштитника школства. Само није ни то сврха и врхунац знања. Свети Сава је заштитник и данас. Зашто? Зато што је у своје време дао пример како се човек учи истини и животу. Иако се форме школства мењају. Зато је важно издићи се изнад баналности. Јер кад књижиш неке умишљене победе важно је истаћи – како си победио, и кога? А, највише, како се понашаш кад победиш. Чудно је да се након ловорика, сабијаш у кабинет и након деценија политиканства пакујеш празничне пакетиће за дечицу и прокламујеш бригу које заправо нема. Попут наметнутог госта који о празнику наменски одлази у школу на празновање, иако су показатељи и домети, па и резултати – поражавајући!

Али, ко то да види? И ко да укаже на све то госту из Београда, знаничнику из матице? Пиједестал измиче. Истину у очи, да се рашчисти двориште. И да шок терапија кроз самосвест писанија дође до изражаја. Али, „менаџмент“ нешто не пије воду. Упорно се „предузеће“ води са понашањем некога ко је унајмљен да реши све проблеме уместо вас.

У политици, веле, нема наивности, то би требало боље да знају политичари. Иако се олако хватају за испразне речи. А, заправо, притајена, неподношљива лакоћа незнања и празног хода ниже се деценијама...

Наслеђени хронични проблем Срба у Македонији, није проблем једне мањине, него идентитетска невоља народа који је градио ову државу уз жртве и компромисе зарад братске добробити

Светосавска радост у Тетову

Удружење Срба и Македонаца „Бранко Чајка“ из Тетова је 26. јануара обележило празник посвећен Светом Сави. Светосавска радост је одржана у сали Државне музичке школе „Тодор Скаловски – Тетоец“ у Тетову. Ова манифестација представља завршну активност пројекта „Школа српског језика, културе и традиције“.

Главни циљ овог пројекта је употреба, учење, чување и неговање српског језика и ћириличног писма и чување и неговање културног, етничког и верског идентитета припадника српског народа у Северној Македонији. Пројекат је суфинансиран средствима Управе за сарадњу с дијаспором и Србима у региону Министарства спољних послова Републике Србије.

На почетку манифестације једноминутним ћутањем одата је пошта недавно преминулом бившем председнику Удружења Обраду Стојановићу, човеку који је ударио темеље овом Удружењу и који се до последњег даха радовао свакој његовој активности и успеху.

Полазници „Школе српског језика, културе и традиције“ су присутнима, током програма, говорили о српском језику и ћирилици и читали песме цењеног песника за децу Душка Радовића.

Кроз пригодну драматизацију представљен је животни пут и значај Светог Саве који је завршен Химном посвећеном овом великом имену за српску културу и историју.

Српску традицију су полазници ове школе упознали учећи кораке српских кола. Сплетом српских кола завршена је манифестација „Светосавска радост“.

Обележавање Дана Светог Саве настављено је сутрадан, 27. јануара, на Савиндан, у цркви Светог Николе, где Удружење Срба и Македонаца „Бранко Чајка“ традиционално учествује у свечаној литургији и ломљењу славског колача.

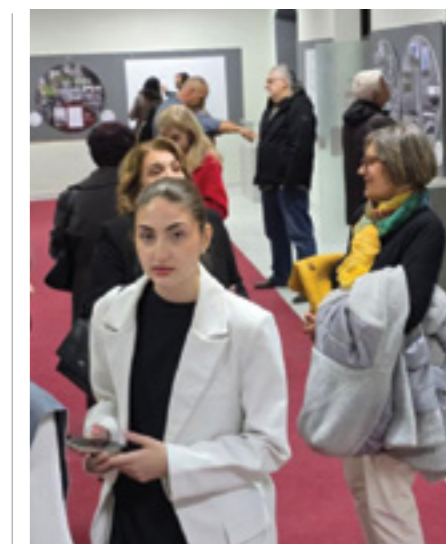
Изложба „Вечито – Богдан Богдановић“ у Битољу

Због великог интересовања публике, изложба „ВЕЧИТО - Богдан Богдановић“ у Заводу и музеју Битољ продужена је до краја јануара. Ауторка изложбе, историчарка уметности из Београда, Маре Јанакова Грујић, ову ретроспективу је поставила 16. пут у региону.

Др Ирена Ружин из Завода и музеја Битољ, реализовала је током новембра и децембра 20 креативних радионица за децу и младе, кроз

које је прошло око 400 учесника, укључујући и децу са посебним потребама.

Посетиоци су до краја месеца у истом простору могли да погледају и ауторски дугометражни филм о Богдановићевом стваралаштву виђеном са земље и са неба, који је недавно био приказан и у Српском културном центру у Паризу. Аутор филма је Предраг Новаковић.

Пројекат „ВЕЧИТО - Богдан Богдановић“ је међународни ауторски пројекат Центра за истраживање и валоризацију градитељског наслеђа ВАН из Београда у сарадњи са бројним партнерима из региона: Уметничком галеријом Босне и Херцеговине, Хисторијским музејом из Сарајева, Музејом Полигња из Берана (Црна Гора), музејским институцијама из Прилепа и Штипа и др.

Покровитељ пројекта је Балканска мрежа музеја (БМН) кроз Хедли грант.

ИМПРЕСУМ:

СЛОВО издаје: Српски културно информативни центар СПОНА | Адреса: Кирила и Методија бр.30, 1000 Скопље.

Жиро рачуни: 200003362578033 Стопанска банка АД Скопје | Донаторски: 200003382648497 Стопанска банка АД Скопје
www.srbi.org.mk spona.srbi@gmail.com

Главни уредник: Милутин Станчић | Графички уредник и дизајн: Мишко Петковски | Лектура: Александра Младеновић
Редакција: Горана Јовановски Јуруковски, Радован Милковски, Теодора Цветковић.

Штампа: ПОЛИЕСТЕРДЕЈ ДООЕЛ, Визбегово, ул. 1552 бр. 10, 1000 Скопје | Тираж: 1000 | Датум штампања: 05. 02. 2026.

Пројекат потпомогнут суфинансирањем Министарства спољних послова Србије - Управа за сарадњу с дијаспором и Србима у региону

„Виртуози на Хорни“ одушевили скопску публику

Ансамбл Хорни је на малој сцени Филхармоније, 29. децембра, наступом са врхунским виртуозима из региона и домаћином Благојом Василевским, уприличио скопској публици врхунски концерт.

На сцени су музичким сладокусцима били доступни разни ансамбли, од квартета до октета, а гости су извели богат концертни програм који су хорну (рог) показали у пуном сјају као краљицу лимених инструмената.

Наступили су:

- **Благоја Василевски**
(прва хорна Македонске филхармоније)
- **Михајло Булајић**
(прва хорна Лондонског симфонијског оркестра и Симфонијског оркестра РТВ Словенија)
- **Илир Кодима**
(професор хорне на Факултету музичке уметности у Тирани)
- **Никола Ћирић**
(прва хорна Београдске филхармоније)
- **Милан Роксандић**
(прва хорна Новосадског позоришта)

Пре овог концерта, на Факултету музичких уметности, Михајло Бајић, Никола Ћирић, Илир Кодима и Милан Роксандић су студентима одржали семинар – О хорни као инструменту, као и предавање Припреме за аудицију.

Програм:

1. Carl Maria von Weber - Hunting Chorus (Ловачки хор)
2. Дејан Ћирић - Свита за квинтет хорни Пејзажи људске душе
- Меланхолија
- Љутња/бес
- Мир/љубав
- Радост/игра
3. Constantin Homilius - Quartet in Bb Op. 38 (Квартет во Бе дур, опус 38)
4. Дијана Илковска Имери - Ја излези Ћурђо
5. Johannes Brahms - Hungarian dance No. 5 (мађарски плес бр. 5)
6. Wolfgang Amadeus Mozart - Horn Concerto No. 4 (arranged for 8 horns by John Humphries) (Концерт за рог број 4)
7. John Williams - Jurassic Park (arranged for 8 horns by Emily Westfaul)
8. Christmas Carols
- Adeste Fideles
- Frosty the snowman
- Santa Claus is coming to town
9. Consuelo Velasquez - Besame Mucho (arranged for 8 horns by Arturo Pantaleon/Gabriel Soto Mendez)
10. Jingle Bells
11. Johan Strauss - Radetzky March

Одлазак књижевника

Преминуо Тихомир Јанчовски

У Скопљу је преминуо Тихомир Јанчовски (58) професор, музичар и издавач, преводилац, музичар, омиљени педагог, плодан аутор 30-так дела. Последња промоција два његова издања на српском језику одржана је у децембру у нашем центру СПОНА: „Игла и конач“ и „Године“. Опраштајући се Тихомира Јанчовског, плодног аутора са којим смо имали садржајну сарадњу, између осталог, остаје на жалост, нереализована промоција тих издања планираних и у Београду.

ПРОМОЦИЈА СРПСКИХ ИЗДАЊА У СПОНИ

У Српском културном центру СПОНА, у Скопљу, децембра 2025, уприличено је књижевно вече на коме су представљена издања писца, песника, кolumnисте и преводиоца Тихомира Јанчовског: „Игла и конач“ и „Године“ на српском језику. Програмску целину и портрет аутора употпунио је професор македонског језика у пензији Душко Стојановски, а одломке из књига читао је Никола Стојановски.

Тихомир Јанчовски је рођен у Скопљу 1967. године. Основну школу и гимназију завршио је у родном граду, а војску је служио у Постојни. Студирао је компаративну књижевност, медијалистику и историју у Македонији и Мађарској. Поред Скопља, живео је у Бриселу, на острву Скијатос, у Амстердаму, Лондону и Будимпешти. Радио је као физички радник, собар, косач траве, разносач новина, радник у фабрици сокова, продавац на пијаци, конобар, чувар плаже, шанкер, новинар, музичар, кolumnиста, преводилац и професор књижевности и светске историје.

Његове песме су објављиване у разним књижевним часописима (Млад борец, Студентски збор, Проглас, Блесок...) и преводене су на енглески, француски, словачки, српски, хрватски, албански, словеначки, грчки и италијански језик. Објавио је књиге: „Обичне речи“ (1999), „Два“ (2002), „Последње време“ (2005), „Осама“ (2010), „О, ти“ (2011), „Старост се може, али се и не мора дочекати“ (2013), „Од речи до речи“ (2015), „Игла и конач“ (2016), „Године“ (2017).

Како је и сам аутор истакао током промоције, њему није требало да потезе аналогије са неким прошлим временима да би показао, или подвукао универзалност своје поезије, истакао је проф. Стојановски.

– Оно што је чини тако јаким је њена урођеност у садашњицу, хируршко сецирање властитих болести и болести времена. У времену напада нео-концепата, сталног подсећања на велику и славну прошлост која је увијек лажна и увијек само интерпретација некаког сценарија који се хоће користити као слика пројектиране будућности – Јанчовски је понудио, ваљда, највише што се може. Прецизну, минималистичку, духовиту и истиниту слику садашњости, нагласио је професор Душко Стојановски на промоцији дела Тихомира Јанчовског на српском језику у Спони.

„Печалбари“ Антона Панова на сцени КРГТ-а у Београду

Позоришни комад ПЕЧАЛБАРИ, чију режију потписује редитељ Љубиша Ристић, постављен је 17. јануара на сцени КРГТ-а у Београду (Радничка 3).

„Панов, талентовани певач у Хору Београдске Опере, написао је потресну драму о радостима и патњама својих земљака са Дојрана, пуну љубави, суза и музике, коју нико није хтео да игра. А онда је доспела у руке знаменитог писца, критичара и управника многих позоришта – Велимира Живојиновића, који је волео да се потписује са Массука. Остало је историја. Како би давне, 1792, опат Грегоар рекао у Конвенту Велике револуције: КО ПОСЕДУЈЕ ЈЕЗИК – ПОСЕДУЈЕ ВЛАСТ. Како у Чешкој, тако и у Фландрији, Словенији, Норвешкој – свуда и, на крају, и у Македонији...“

У представи КРГТ-а се представило дванаест младих глумца који су тек стекли дипломе ФДУ у Скопљу и, настављајући традицију Казалишта Позоришта Гледалишца Театра, где на УУФЕСТ-у, глум-

ци говоре на разним језицима јединственог југословенског културног простора, публици КПГТ-а која их одлично разуме, па тако и најмелодичнији, македонски језик којим се говори и пева у Печалбарима Антона Панова.

У овој представи улоге играју: Ана Костовска, Румена Шопова, Марија Бреслиска, Наталија Ристеска, Марија Талеска, Ангела Пејковска, Талија Ђорђи-

ева, Марија Карилоска, Мина Јелушић Јеринић, Марина Даниловска, Наум Ђорѓиески, Димитар Паскоски, Марко Младеновић, Андреј Димовски и Михајло Ракочевић.

За клавиром су: Василије Пучар и Василије Богвић.

Удараљке: Димитрије Голднер

Музички сарадник: Симон Киселички

Изблиза: Соња Колачарић за СПОНУ

Соња Колачарић била је миљеница публике у филмовима „Небеска удица“, „Бело одело“, „Мртав ладан“, „Чарлстон за Огњенку“, као и у серији „Оно као љубав“. Позната је и у Скопљу, па је њено позоришно гостовање у Македонском народном театру крајем 2025, била лепа прилика за разговор за Спону.

Ево нас у Скопљу, па је то добар повод да се осврнемо на почетке ваше каријере и Небеску удицу. Претпостављам да знате да је редитељ Љубиша Самарџић рођен у Скопљу, а да је музику за филм радио македонски виртуоз гитаре Влатко Стефановски?

Да, да, знам. Драго ми је да разговарамо упрavo у Скопљу.

У „Небеској удици“ играте младу, наивну девојку, а партнер вам је био Небојша Глоговац. Можете ли се присетити каква је била атмосфера на снимању, по мом мишљењу, филма у коме сте остварили најбољу улогу?

То је било стварно врло давно, деведесет девете године прошлог века. То ми је била друга улога, када ми је било свега деветнаест година. Била сам захвална што сам добила прилику да будем поред великих глумачких имена, имала сам велику трему. Јако ми је драго да ми се то догодило и да имам тако лепа сећања на сарадњу са таквим глумцима и са онима који нису више међу нама.

Имате богату каријеру, издвојио бих и медију „Мртав хладан“. Какви су вам утисци и

сећања на сарадњу са Срђаном Тодоровићем?

Јесте, то је било исто давно... Ми нисмо били свесни кад смо снимали колико ће филм бити популаран и антологички. Видим да буквално сви знају тај филм и сви га воле. Често га репризирају на телевизији и мило ми је некако, кажем себи браво кад је и после толико година популаран.

Која је ваша улога у Молијеровој представи „Уображени болесник“ са којом Народно позориште гостује овде у Скопљу?

Глумим Белин, другу жену Ардона, уображеног болесника, ког тумачи Босиљчић. То је негативан лик на комичан начин. Једино што желим је да се докопам његовог богатства и свечиним са тим циљем. Увек се радујем кад играм ову улогу.

Са којим редитељем бисте волели да сарађујете?

Интересантно питање, баш волим Лантимоса.

Радио је са Фарелом?

Да, „Јастога“. То ми је омиљени филм. Он је необичан редитељ, његови филмови имају ауторски печат.

За крај, питање да ли имате неки ритуал при снимању или представе?

Ја сам православна хришћанка, верница сам, понекад се помолим и то је све што чиним.

Разговарао: Александар Василевски

Са обележавања Савиндана у Македонији

Слава свецу, поука народу

На Дан Светог Саве, националног празника Срба у Републици Северној Македонији (РСМ), низом свечаности и школских приредби обележено је сећање на просветитеља и првог српског архиепископа

Срби у Републици Северној Македонији (РСМ) су и ове године, поводом националног Дана Срба који се 25 година обележава на Светог Саву, традиционално, низом свечаности и школских приредби, оживели сећање на првог српског архиепископа, светитеља, просветитеља, дипломату и великог српског сина – Растка Немањића.

Светосавска академија је одржана у Скопљу, свечане приредбе и пригодни скупови Срба у Куманову, Охриду, Тетову, школске приредбе у Кучевишту, Старом Нагоричину... Света литургија је на Савиндан, у храмовима МПЦ-ОА, служена у древној српској цркви манастира свети Никита, у скопским храмовима Светог Архангела Михаила и светих Константина и Јелене, у цркви Светог Николе у Тетову, храму Светог Спаса у селу Мршевци...

Традиционална свечана Светосавска академија у Скопљу је потврда подршке мултикултурализму и поштовању различитости у македонском друштву, с једне стране, и потврда слободе и права које српска заједница ужива у Македонији. То је уједно и путоказ и демонстрација одличних српско-македонских билатералних

Осам векова Свети Сава је укоренен у нашем духовном, културном и образовном идентитету. Учио нас је не само вери, већ и знању, разуму, сарадњи, а самим тим и одговорности. Учио нас је да се нација не гради буком и поделама, већ јединством и стрпљењем, образовањем и међусобним поштовањем

односа, једна је од порука званица, допуњена истим тоном и наративом у обраћању македонског премијера Христијана Мицкоског.

„Празници су дани за културно повезивање људи”, истакао је Мицковски, додајући да су ово „дани у којима се осврћемо и поштујемо нашу прошлост, али истовремено и јачамо темеље за нашу заједничку будућност. Данашњи дан посвећен Светом Сави истиче просветитељство и духовно јединство српског народа, укључујући и грађане који живе овде, у Македонији. Али истовремено, и један од темеља балканског духовног и културног наслеђа уз светле личности и датуме

осталих балканских народа. Они су наша заједничка ризница и ми као генерације смо дужни да негујемо међусобно поштовање и разумевање и тако продубљујемо наше заједничке везе као народа”, рекао је, између осталог, македонски премијер.

На академији у Македонском народном театру (МНТ) уз присуство, поред „подобних” домаћих званица из државне администрације РСМ и РС, и великог броја гостију из Београда и Бања Луке, без црквених представника, говорили су Милош Вучевић, лидер владајуће СНС и специјални изасланик председника Републике Србије Александра Вучића, председник Народне скупштине Републике Српске Ненад Стевандић, потпредседник Владе РСМ и министар за односе међу заједницама Иван Стоилковић.

У културно уметничком делу наступили су: Вера Столић, етномузиколог и солисткиња традиционалне народне музике, македонски оперски певач Игор Дурловски из Македонске опере и балета, Желка Зделар, оперска певачица Београдске и Новосадске опере, глумца Марко Трајковић из Куманова и бард српског глумишта Бранислав Лечић. У музичком делу програма учеснике је пратио српски војни оркестар „Станислав Бинички”.

Дан раније, 26. јануара, у Занатском дому у Куманову, на светосавској свечаности је говорио Ђорђе Милићевић, министар без портфеља задужен за сарадњу са дијаспором у Влади Републике Србије, који је честицао празник и изразио захвалност организаторима, истичући да овакве манифестације не само да чувају традицију, већ и граде мостове пријатељства између македонске и српске заједнице.

„Осам векова Свети Сава је укоренен у нашем духовном, културном и образовном идентитету. Учио нас је не само вери, већ и знању, разуму, сарадњи, а самим тим и одговорности. Учио нас је да се нација не гради буком и поделама, већ јединством и стрпљењем, образовањем и међусобним поштовањем. У том смислу, његова порука је и данас снажна и потребна, баш као што је била када је први пут изговорена”, рекао је Милићевић.

Светосавску беседу у Скопљу и Куманову одржао је историчар и публициста Александар Саша Адамовић.

„Празници су дани за културно повезивање људи”, истакао је Мицковски, додајући да су ово „дани у којима се осврћемо и поштујемо нашу прошлост, али истовремено и јачамо темеље за нашу заједничку будућност. Данашњи дан посвећен Светом Сави истиче просветитељство и духовно јединство српског народа, укључујући и грађане који живе овде, у Македонији.

Светосавска радост је манифестација којом је Удружење Срба и Македонаца „Бранко Чајка” из Тетова, 26. јануара обележило празник посвећен Светом Сави. Свечаност је одржана у сали Државне музичке школе „Тодор Скаловски – Тетоец”, уз богат културно – уметнички програм и наступ чланова КУД „Бранко Чајка”. Светом литургијом и резањем славског колача чланови Удружења и њихови гости су традиционално обележили празник посвећен Светом Сави у цркви Светог Николе у Тетову.

Чланови Удружења „Коштана” из Охрида, у сарадњи са почасним конзулом Републике Србије Михајлом Филевим, организовали су у том граду, пригодну свечаност која је одржана у ресторани „Белведере”, где су се окупили представници српске заједнице и њихови гости на традиционалној прослави Савиндана.

По традицији, Свети Сава као школска слава, обележена је и у деветолеткама где се изучава и српски наставни језик – у ОШ „Светозар Марковић” у Старом Нагоричину, ОШ „Браћа Рибар” у Табановцу, као и у ОШ „Свети Кирил и Методиј” у Кучевишту, на обронцима Скопске Црне Горе. Традиционалној школској приредби у Кучевишту, уз ђаке и њихове наставнике, родитеље, били су и гости из редова државних званичника и представника локалне самоуправе и представника српских невладиних организација.

У древној цркви манастирског комплекса Свети Никита, у селу Горњево, подно Скопске Црне Горе, задужбини српског светог краља Милутина из 14. века, служена је света литургија и уприличено резање славских колача свечара који славе Светог Саву. После тога, у оквиру свечаности, приређен је пригодан рецитал ученика Основне школе „Александар Урдаревиќ” из села Чуцер Сандево, посвећен првом српском архиепископу и просветитељу.

Коначно сећање на творца модерног града на Вардару

Предратном архитекти инжењеру Јосифу Михаиловићу (1887-1941), заборављеном творцу модерног Скопља, његовом најпознатијем градоначенику у два мандата, између два светска рата, од 1929. до 1936. и од 1940. до 1941, који је некадашњу турску касабу уредио у савремену урбану средину на обалама Вардара, коначно у престоници Републике Северне Македоније (РСМ) спремају одавно заслужено спомен обележје.

У буџету намењеном за културу Града Скопља за ову годину, предвиђено је милион денара (евро вреди 61,50 денара) за израду спомен обележја Јосифу Михаиловићу, потврдила је Тања Балаћ, позната ликовна уметница, која руководи градским Сектором јавних делатности.

- У буџету су обезбеђена финансијска средства за ову намену. Сматра се да ова личност, творац модерног Скопља, заслужује једно такво обележје, оцењује Тања Балаћ.

Коначно, после толико времена, заборављени неимар архитекта Михаиловић, о коме је СПОНА писала, афирмисала га, и уприличила изложбу у Музеју града Скопља 2019. године, „излази“ из забите уличице са својим именом у старом делу града, и добија заслужено спомен обележје.

Његово грандиозно градитељско дело је први пут снажно осветљено на Трибини и великој изложби, новембра 2019, у организацији Српског културно информативног центра СПОНА. У препуном изложбеном салону Музеја Града Скопља, на Трибини и изложби о архитектури, урбанизацији и грађевинским подухватима, развоју Скопља и околине у раздобљу Михајловићевог мандата, као градоначелника Скопља (1929 – 1936), говорили су Сања Рађеновић Јовановић, архитекта, геолог Сокол Клиничаров и историчар Милош Стојковић.

У оквиру излагања на округлом столу „Живот Срба у Северној Македонији: историјат, изазови и перспективе“ одржаном децембра 2024. у Галерији САНУ, који су организовали Одбор за проучавање националних мањина и људских права Српске академије наука и уметности (САНУ) и Српски културно информативни центар „СПОНА“ из Скопља, Стојковић је говорио о грандиозном, неизбрисивом градитељском делу Михаиловића.

У Управи главног града Северне Македоније у припреми је спомен обележје заборављеном творцу модерног Скопља

Стојковић је и овом приликом подсетио на то да су током два Михаиловићева мандата као првог човека Скопља, изграђени објекти попут здања Бановине - данашњег Собрања (скупштине), Официрског дома, Градске болнице, Завода за социјално осигурање, Хигијенског завода, Железничке станице (данас Музеја града), Народне банке, Поште, нажалост, срушене у катастрофалном земљотресу 1963, зелене пијаце, а уређени су и градски парк, зоолошки врт...

- Осим градње значајних стамбених зграда, спроведен је и попис становништва, урађен геодетски премер са првим авио-снимањима, урбанистички план града, изграђен је водовод са изворишта Рашче крај села

Дуг великом неимару Јосифу Михаиловићу

Јосиф Михаиловић

УВЕК ЕЛЕГАНТНИ ГОСПОДИН

- Више личности у Скопљу је заслужно за развој града, али, ако би требало да се бира најпознатији, или најзаслужнији међу најзаслужнијима, свакако би био изабран градоначелник из периода између два светска рата, инжењер архитекта Јосиф Михаиловић. То што његова легенда траје све до данас није случајно и све је базирано на његовим изузетним заслугама за град - записао је, својевремено, хроничар главног града Македоније, књижевник Данило Коцевски.

Тај, како је у записима остало, а на шта подсећа Коцевски - „увек еlegantни, прави господин продуховљеног изгледа, у рукавицама, говорио је енглески језик готово савршено, без иједне грешке“.

► Радуша, хидроцентрала “Матка” на реци Трески, термо-централа подно тврђаве Кале, канализациони систем... Неке од улица и тргова, раскрсница, посебно у централном делу Скопља, трасирани су управо тим првим урбанистичким планом - каже Стојковић.

Михаиловић је рођен у мијачком селу Тресонче 28. маја 1887. у тадашњем Османском царству, на западу Македоније. Јосиф и његови преци по мушкој линији припадали су мијачком роду Јуруковаца, а као и сви Мијаци славили су крсну славу Светог Николу. Његов отац, Михаило, “Мијалче” Ђорђевић, био је чувени протомајстор, градитељ и обновилац цркава широм Старе Србије и Македоније, Сјенице, Пријепоља, Ниша, Куманова, Грачанице, Дечана, Скопља, Скопске Црне Горе, током друге половине 19. и почетка 20. века, наводи Стојковић. Мајка му је била Христина Ђорђевић, родом из суседног мијачког села Лазаропоља.

Прошао је голготе повлачења српске војске преко Албаније. Са острва Крфа, са неколицином учених војника, био је упућен у Америку да прикупља помоћ за припрему пробоја Солунског фронта. По окончању рата, специјализирао је на Институту за урбанизам на Сорбони, а потом боравио у Лондону на Високој школи за уређење градова где је докторирао 1928.

- Прва слова научио је у Бигорском манастиру код Дебра. Када му је било шест година сели се са породицом у Скопље где наставља школовање у Српској школи у Кучевишту на Скопској Црној Гори у коме је и његов отац тада обнављао старе српске задужбине из 14. века. Ниже разреде гимназије завршава у Српској мушкој гимназији у Скопљу, а више окончава у солунској Српској гимназији “Дом науке”. Уписује архитектонски смер Техничког факултета, на тек основаном Београдском универзитету. Боравак у престолу Београду оставио је дубок утисак на младог Јосифа, тада укљученог у рад родољубивих друштава “Клуб омладине Старе Србије и Македоније”, “Српска браћа”, “Народна одбрана”, “Српска револуционарна организација”. Дипломирао је 1910, након чега одлази на студијско путовање по Италији. Његову надареност примећује и професор Андра Стевановић, који га укључује у тим пројектаната будуће палате СКА, данас САНУ - наводи Стојковић.

У Првом балканском рату, као декларисани Србин, Јосиф се добровољно пријавио у чету војводе Доксима Михаиловића, која је била део чувеног одреда Војводе Вука.

У првом дану Кумановске битке 1912. тешко је рањен у главу артиљеријским шрапнелом. У боју је учествовао као један од скопљанских “1.300 каплара”. Према историјским записима на које се позива Стојковић, Михаиловић се од 1914. прикључује Инжењеријском одсеку Врховне команде.

- Прошао је голготе повлачења српске војске преко Албаније. Са острва Крфа, са неколицином учених војника, био је упућен у Америку да прикупља помоћ за припрему пробоја Солунског фронта. По окончању рата, специјализирао је на Институту за урбанизам на Сорбони, а потом боравио у Лондону на Високој школи за уређење градова где је докторирао 1928, каже Стојковић.

- Краљ Александар, његов ратни друг и командант, незадовољан стагнацијом Скопља, старом престоницом српства, поставља га за градоначелника Скопља 29. јануара 1929. Михаиловићев отворени републиканизам није му смета, напротив, два ратна друга су имала исти циљ, препород Скопља и читаве тадашње Јужне Србије, тек изашле из петовековног мрака.

ПОЧИВА У БЕОГРАДУ

Јосиф Михаиловић је преминуо 11. марта 1941. у скопској клиници, званично насталих после операције слепог црева. На његовој сахрани, како је записано, у поворци је било више од 15.000 грађана. Но, не почива у Скопљу. Михаиловићеве посмртне остатке је његова супруга Вукосава 1946. из Скопља пренела у породичну гробницу Смилјанића у Београду.

ГРАДИО И ВАН СКОПЉА

Јосиф Михаиловић је, као кооснивач београдске фирме „Феникс”, био укључен и у изградњу пруга Ужице - Сарајево и Велес - Прилеп.

У низу објеката, од којих су неки још увек препознатљиво обележје града на Вардару, су и Градска болница, Хигијенски завод, Завод за социјално осигурање, Народната банка, Трговско-индустријска комора (Метропол), Лекарска комора, Дом савеза инжењера и архитеката, Официрски дом, Фабрика конзерви „Вардар”, бетонски мостови на Вардару, насипи за заштиту од поплава на обалама Вардара, регулација реке Сераве кроз скопска насеља Чаир и Топана...

Пројектовао је зграде Црвеног крста (1930), стамбени блок (1936), фабрику текстила (1939), зграду Јавне берзе рада (1939), па и своју кућу (1939), у којој је данас амбасада Албаније.

Са научне конференције за младе истраживаче и докторанде: „Савремени токови у изучавању језика, књижевности и културе.“

ЗАШТИТА КУЛТУРНОГ БЛАГА

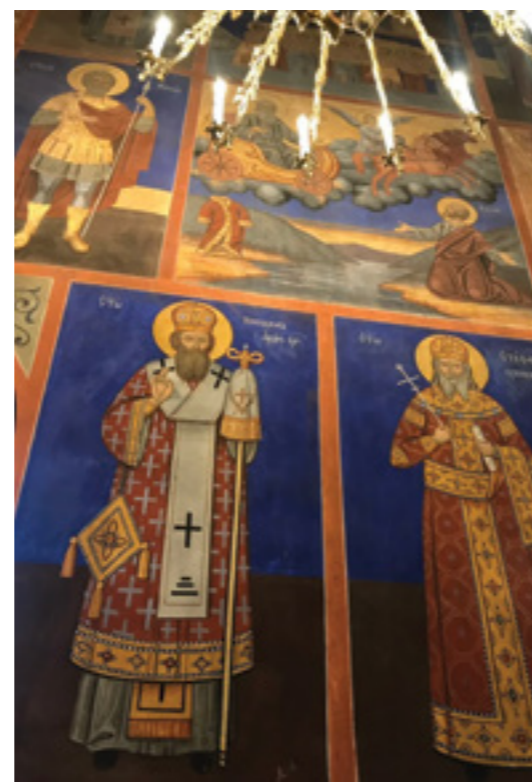

Културно благо, културна баштина и културно наслеђе под заштитом, представљају највреднији део материјалног и нематеријалног идентитета појединца, али и колективитета – народа који ту културну вредност присвајају и доживљавају као своју. Поменути појмови су често схватани као синоними, а да то у ствари и нису, већ су врло јасно одређени, одвојени, али и сродни у српском и међународном законодавству о споменичкој заштити, конзерваторској пракси и научној теорији

Питање очувања културног наслеђа у савременом контексту и изазовима убрзаног развоја дигиталних алатки, вештачке интелигенције, обиља извора информација и дезинформација, превазилази пуко питање његовог очувања искључиво кроз устаљене мере материјалне заштите, конзервације и рестаурације. У савременом „постисторијском добу“, много већу опасност представља његово идентитетско, духовно, квази научно и медијско обезличавање и накнадно тумачење, односно својеврсно „ампутирање“ из једне културолошко – цивилизацијске средине ради његовог присвајања у потпуно другачијем значењу и вредновању.

Српски народ се налази на широком простору централног Балкана, некада много ширем него што је то случај у нама савременом добу, на размеђи средоземног и средњеевропског културног појаса, настањен на цивилизацијско – верском раседу некадашњег источног и западног дела Римског царства. Ово ће у каснијим векови-

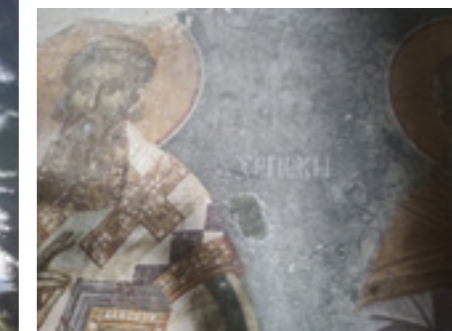
ма одредити и трагичну судбину Срба, вечито распуљених, сукобљених, а у својим рубним деловима и под сталним притиском губитка идентитета и физичког нестајања. Историјским токовима наметнута улога чувара или „живог зида“ раседа цивилизацијских подела хришћанске Европе и османске муслиманске империје, како у буквалном, тако и колективно симболичном смислу, показује трагичну судбину пољаја народа, а тиме и његове културне баштине у целини. Из овога наведеног сасвим је логично да су уништавања, паљења, насилна пресељења и сеобе, етничко – верске асимилације, осветољубивост, пљачка и преиначење српске културне баштине биле честе пратеће негативне појаве у нашој прошлости. Такви погубни утицаји су у неким областима довели до скоро потпуног брисања сведочанстава о постојању српског народа и његове материјалне и духовне баштине на тим просторима. Нарочито су у колективној свести остала систематска уништења током Великих сеоба, гушења буна и устанака, а посебно током Првог и Другог светског рата

и систематских пљачки и уништења музеја, архива, библиотека, приватних збирки, црквеног наслеђа, а, изнад свега, намерно бомбардовање Народне библиотеке у Београду, 6. априла 1941. године. Трагичну судбину српског народа и његове културне баштине и наслеђа обележиће и појаве нових језичких, историјских, административних и етничких идентитета у доба редифи-

нисане социјалистичке Југославије, са свим пратећим појавама етаблирања нових нација.

У раду ће бити наведено и детаљно објашњено неколико скорашњих примера тенденциозног материјалног оштећења српске сакралне културне баштине на простору данашње Републике Северне Македоније, са јасним

циљем идентитетског отуђења и њиховог новог историјског тумачења. Конкретни примери брисања коктиторије светог кнеза Лазара српског у манастиру Лешак код Тетова приликом обнове 2001-2004. године, преименовање светитеља Срба, у главној цркви манастира Св. Јоакима Осоговског код Криве Паланке 2020. године, као и рушење аутентичног иконостаса и пода у цркви Свете Тројице у Куманову током лета 2022. године, биће разматрани као основа рада у унакрсном материјалном (физичком) и духовном (идентитетском) уништавању српског сакралног културног наслеђа на овом простору.

Посебан сегмент рада представљаће и преглед савремене домаће и међународне законске регулативе из области заштите културног наслеђа. Рад ће садржати стручно научна објашњења и рашчлањивање значења појмова „културна баштина“ и „културно наслеђе“, као посебно важним за дефинисање материјалне и нематеријалне заштите у законодавству. Рад ће указати и на што хитнију потребу истовремене материјалне и идентитетско – културолошке заштите културне баштине и законом пописаног и дефинисаног културног наслеђа. Биће указано и на недовољно искористишеном потенцијалу и вишеструким користима сталне међународне, међудржавне и интердисциплинарне сарадње у овој области.

Трагајући за мотивима физичког нарушавања аутентичности материјалног споменичког културног наслеђа, не смео заборавити да је мотив увек у идентитетском брисању, преименовању, тумачењу и у крајњој линији присвајању, које често има искључиво политичке мотиве, а озбиљна наука у томе игра споредну или никакву улогу. Тачније речено, тако ангажована „наука“ заправо и губи својства науке и прелази у сферу политички ангажованих псеудонаука, које и немају научне мотиве и циљеве у свом раду, већ супротне. Поменути примери скрнављења српске сакралне културе и идентитета који она симболише, даће ширу слику српске духовне и материјалне културне баштине на простору Северне Македоније, која је неретко од стране српских научно – истраживачких и конзерваторско – заштитарских институција занемарена, па чак и непризната као таква, (и) српска.

Милош Стојковић, докторанд
Универзитет у Београду - Филолошки факултет
октобра 2025.

Изблиза са Александром Стефановић Бранђолица

Балет кроз животну игру

Тачно 10 година након првог интервјуа, наша сговорница је, поново, балерина, префињена Александра Стефановић Бранђолица. Рођена Скопљанка, у разговору за СЛОВО, говори о свом новом животном окружењу, како је још као мала показивала таленат за игру и плес и како је усвајала тајне балета. Солисткиња Националне опере и балета у Скопљу истиче да је знала да у овом послу нема отказивања, већ има само корачања напред, ка циљу и усавршавању

- И после једне деценије од нашег првог интервјуа, и даље радим два посла, балерина сам у Националној опери и балету и балетски сам педагог у раду са децом од 3 до 18 година. Разлика је што сада имам свој Балетски студио Дијадема, и то је круна мог дугогодишњег рада. Сада играм и своју животну улогу, улогу мајке. Мој муж Бојан и ја смо пре скоро шест година добили сина Милана, који нам је потпуно променио живот. Посебно је променио приоритете у мом животу, жеље, снове, све се врти око њега, око нас троје. Његова срећа је и моја срећа, његов бол је и мој бол, као мајка се трудим да потпуно разумем његова осећања.

Александра је завршила четири године ниже и четири средње балетске школе, а факултетско образовање је стекла на социологији, како би имала неку сигурност ако се повреди на сцени. Професионално се балетом бави 28 година.

- Будући да радим и пре и после подне, скоро сваког радног дана, подршка мог мужа ми је најважнија. Током дана тачно знамо ко треба да преузме коју одговорност како би све ишло како треба. 1998. сам хонорарно ангажована у Националној опери и балету, од 2001. сам запослена и још увек имам обавезне вежбе сваког јутра у 10 часова, уз које одржавам физичку форму. Укључујући период школовања, укупно 36 година сам балерина и још увек уживам у томе. Има дана када ми је тешко, када се моје тело буни, али су ретки. Сада, у овим годинама, мање сам ангажована у самом репертоару НОБ-а, за разлику од пре десетак година када данима нисам излазила из сале.

Александра додаје да је посебно испуњава рад са децом.

- Балетски студио Дијадема, који постоји од 2017. године, је моја креација коју сам успела да створим и одржим захваљујући подршци мога супруга Бојана. Заправо је то била његова идеја, која се показала изузетном. Дијадема је место где могу да стварам, при том остављајући траг у друштву и у животу деце којој предајем и која одрастају пред мојим очима. Имам ученике који су ту више од 10 година, једна од њих чак 13. Била је моја ученица још док сам радила у другом студију - присећа се Александра.

Каже да јој је веома тешко да се одвоји од те деце и од њихових родитеља. Заузимају велики део њеног живота, као да су део проширене породице. Толико концерата, представа, наступа заједно, то су емоције које остају за цео живот, закључује Александра Стефановић Бранђолица.

Истиче и награде и признања као важан део уметничког живота.

- Управо сам у мају 2025. године добила признање Општине Аеродром за посебан допринос култури и уметности - балету, што ми је посебно драго и значајно. То ми даје подстицај и мотивацију да наставим да промовишем уметност балета и образујем нове генерације младих балерина.

Срдчан разговор ова посебна уметница заокружује закључком протканим срећом, што је поново стигао позив Слоне, као потврда препознавања уметничког трага, али и српског порекла и везе са српском заједницом у Македонији.

- Мој деда, отац мог оца, по коме сам добила име и презиме Стефановић, био је војни пилот из Београда распоређен у Скопљу, где се заљубио у моју вољену баку. Имам велику породицу у Србији. Мој деда био је једно од седморо деце својих родитеља. Стицајем околности, сви су крштени у Краљевској Српској Породици и носе њихова имена.

Милутин Станчић

С Л О В Ц Е

Ј А Н У А Р

Месец рађања, месец дочека, месец породице, месец дуг као година, месец у ком се присећамо ко смо, захваљујемо Богу на благодати живота, захваљујемо Светом Сави што се називамо Срби, што су ту мама и тата и бата и сека и што сви заједно читамо Слово и уживамо у породичној атмосфери.

СВЕТИ САВА И ИЗГУБЉЕНИ ВУК

У једном селу подно високих планина, у време када је Свети Сава ходио земљом, људи су живели у слози, али и у страху. Ноћу су вукови долазили до њихових домова и односили стоку. Сељани су постављали страже и палили ватре, али ништа није помагало. Сваке ноћи, завијање је одјекивало шумом, а пастири су са зебњом бројали преостале овце.

Једног јутра, дечак Милован, најмлађи пастир у селу, дотрчао је задихан:

- Дошли су опет! Одведоше нам овце! Шта да радимо?

Људи су се окупили пред црквом, забринуте шапућући. Најстарији међу њима рече:

- Свети Сава пролази нашим крајевима. Само он може помоћи.

Сава је управо одмарао у црквеној порти, када су му пришли. Саслушао их је пажљиво, прешао руком преко браде и рекао:

- Не треба се љутити на Божија створења. Идем у планину да видим шта се дешава.

Сељани су се згледали – како ће један човек сам отићи међу вукове? Али Милован је повикао:

- Поћи ћу са тобом, свети човече! Знај стазе и не бојим се!

Сава се насмеја и климну главом. Кренули су заједно, пратећи трагове у снегу. Сунце се полако скривало иза планина, а шума је постајала све тамнија. Хук сове и пуцкетање гранчица одјекивали су у тишини.

Убрзо, на пропланку, угледали су необичан приказ – великог сивог вука како цвили, ухаћеног у замку. Његове очи нису биле дивље и страшне, већ пуне бола и туге.

Милован се стресао, али Сава је пришао мирно и рекао благим гласом:

- Не бој се, брате вуче. Ја ћу ти помоћи.

Клекнуо је и пажљиво ослободио вуку шапу из замке. Вук се повукао неколико корака уназад, затим застало и погледао их право у очи. Милован је шапнуо:

- Да ли ће нас сада напасти?

Али вук је само завијао тихо, као да се захваљује.

Свети Сава му рече:

- Иди сада. И више не нападај људе. Бог је свима дао живот, и теби и њима. У шуми има довољно хране, не дирај стоку њихових домова.

Вук је још једном погледао Саву, затим се окренуо и нестало у ноћи.

Када су се вратили у село, Сава је испричао људима шта се догодило. Милован је радосно додао:

- Вук није зао, само је био гладан и уплашен!

Од тог дана, вукови више нису долазили до села. Људи су научили важну лекцију – уместо страха и мржње, љубав и мудрост доносе мир. А Милован је, годинама касније, причао својим унучицама о ноћи када је Свети Сава разговарао са вуком.

Наравоученије:

Доброта у хришћанству и у вери значи доброта са најближима, људима и животињама. Разумети људе и животиње значи бити ближи Богу, бити ближи себи.

БЕЛА БАБА

Закопчала зима
Бунду од облака,
А ветром се опасала
Као шалом бака.

Почистила метлом
Поља и сокаке.
Отерала у куће
Девојчице и дечаке.

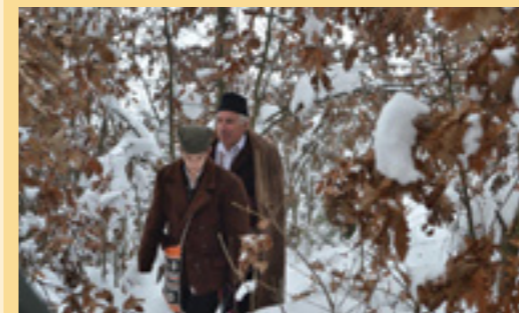
На улице чисте,
На поља и села,
Вредна бака прострла
Плашт од снега бела.

Драган Лукић

САСТАВИ О ЗИМСКОМ РАСПУСТУ:

Одлазак по бадњак био ми је најлепши догађај овог распуста. Тата, ја и брат смо рано ујутру отишли до оближње шуме. У шуми смо наишли на много наших комшија који су такође секли бадњак. И моји другови су такође били ту. Било је прелепо време, дан је неочекивано био прави пролећни. Испунили смо га причом, смехом, песмом. Уживао сам у нашим прелепим обичајима. Дан је полако одмицао, а бадњак, ослоњен уз зид, красио је мој дом. Највише волим Бадње вече. Тада се цела породица окупи око божићне трпезе. На столу је пуно сувог воћа, грождја, шљива и смокава. Мене и мога брата највише радује погача, у којој је сакривен новчић. Погачу смо окретали и ломили. Био сам пресрећан јер сам ја ове године пронашао новчић. Божић је сигурно мој најомиљени празник. Због ових празничних дана обожавам зиму и зимски распуст, била она са снегом или без њега. Увек сам уживао и радовао се свим божићним обичајима. Сви ти обичаји су мени веома занимљиви. Иако је ове године мој зимски распуст изгледао сасвим другачије, ипак је био леп.

Сваки зимски распуст је леп и пун зимских изненађења. Овај распуст сам провела кући са својима, најближима.

Славили смо новогодишње и божићне празнике. Припреме за Божић су ми биле најлепше. На Бадњи дан сам ишла са татом по бадњаку. Снег је био велики, тако да сам падала неколико пута док смо нашли бадњаку. Кад смо стигли кући, чекала нас је прелепа посна трпеза на столу. Сви су били за столом и чекали. Ми смо обавили традиционалне обичаје: бацање сламе, кукуруза, жита и пара по кући, паљење бадњака. Колико варница, толико здравља, среће и парица. Вечерали смо укусна посна јела и бацали смо орахе. Сутрадан је био Божић. Била је богата трпеза, а спремали смо и чесницу. Мени се пао босиљак, кажу да је добар за здравље. Моја сестра је извукла парицу и сви смо се радовали. Трећи дан Божића ми је била слава. Гостију је било са свих страна. Ми, деца, били смо за посебним столом, лепо смо могли да ручамо и да се лепо испричамо и шалимо. После ручка смо изашли напоље, гурвали се и играли.

УЧИМО ГРАМАТИКУ

Личне и присвојне заменице

| м. р. | ж. р. | ср. р. | м. р. | ж. р. | ср. р. |

Једнина

ЈА

| мој | моја | моје | моји | моје | моја |

ТИ

| твој | твоја | твоје | твоји | твоје | твоја |

ОН

| његов | његова | његово | његови | његове | његова |

ОНА

| њен | њена | њено | њени | њене | њена |

ОНО

| његов | његова | његово | његови | његове | његова |

Множина

МИ

| наш | наша | наше | наши | наше | наша |

ВИ

| ваш | ваша | ваше | ваши | ваше | ваша |

ОНИ

| њихов | њихова | њихово | њихови | њихове | њихова |

Повежи именице из прве колоне са придевима из друге колоне тако да буду граматички исправне реченице.

Тата	је тешка.
Весна	је добар.
Момчило	је висока.
Дете	је паметна.
Торба	је добра.
Ева	је драго.
Мама	је строг.
Ана	је тих.
Село	је вредна.
Ветар	је велик.

КВИЗ ЗНАЊА

1. **Колико дана траје Божићни пост?**
 - а) 20
 - б) 30
 - в) 40
2. **Како се зове дрво које се сече уочи Божића?**
 - а) Топола
 - б) Бадњак
 - в) Храст

3. **Како називамо човека који први уђе у кућу на Божић?**

4. **Наброј три државе у којима се Божић прославља истог датума као и у Србији:**

5. **Са колико година је Свети Сава напустио престо и отишао на Свету Гору?**

- а) 10
- б) 15
- в) 17

6. **Коју област је добио на управљање од свог оца?**

- а) Зету
- б) Захумље
- в) Зелени До

7. **У фебруару се прославља који светац?**

- а) Свети Василије
- б) Свети Теодор
- в) Свети Трифун

8. **У песмици БАБА ЗИМА, од чега је била бунда коју је баба зима закопчала:**

- а) Од сунца
- б) Од ветра
- в) Од облака

9. **Подвуци заменице из следећег текста:**

Мој тата је мој херој. Ја највише времена проводим са својим родитељима. Обожавам да пешачим увече са сином наших комшија. Ми смо баш добри другови. Заједно сакупљамо жиреве кад год одем код деде на село.

10. **Месо које животиње је дозвољено да се једе током поста?**

- а) Рибе
- б) Рака
- в) Ракуна

На првом Фестивалу божићних колача у Куманову

Чесница – симбол славског обреда Срба

У пријатном амбијенту Уметничке галерије у Куманову, на изузетно посећеном Фестивалу божићних колача – Чесница, учествовао је велики број вредних активиста српских удружења, ђака, наставника, представника компанија и појединаца са својим обредним колачима, обележјима крсне славе у Срба. На дан славе Ваведена Пресвете Богородице, Фестивал Чесница први пут је организован у Северној Македонији, захваљујући сарадњи Српског културно информативног центра СПОНА из Скопља и Канцеларије за културну дипломатију из Београда

У месецу у ком Српски културно информативни центар СПОНА заокружује две деценије од формирања и непрестаног, веома успешног, рада и деловања, у Куманову је уприличена јединствена изложба божићних колача.

- Фестивал божићног колача Чесница прва је манифестација ове врсте у региону која повезује институције културе и локална удружења на заједничком задатку - очувању и промоцији културног наслеђа у области обредног хлеба, рекао је Милутин Станчић, програмски директор Српског културно информативног центра СПОНА. Искључиви циљ манифестације је промоција културног наслеђа бројних заједница и културних вредности.

Отварајући Фестивал у Куманову, ауторка пројекта, директорка Канцеларије за културну дипломатију Гордана Бекчић је истакла да је манифестација покренута 2022. и за три године је од локалног догађаја у Београду прерасла у регионалну манифестацију.

- Лане је организована у шест градова и две земље, окупивши преко 90 локалних удружења која су приказала божићне хлебове и чеснице својих етничких заједница. Манифестацију су подржале јавне институције, градске управе, локалне туристичке организације и пословни субјекти. Због великог интересовања и занимљивости формата Фестивал божићног колача Чесница се и даље шири. Тако се у овој години манифестација организује у пет земаља региона, у Србији, Републици Српској, први пут у Северној Македонији, затим у Мађарској и Црној Гори.

Организатори су се захвалили свим учесницима, посетиоцима, представницима компанија које су помогле организацију манифестације. Посебна захвалност је изражена почасном Конзулу Републике Србије у Куманову Владимиру Стајићу који је подржао ову манифестацију.

Божићним колачима, обредним хлебовима, чесницама и „праћемим ђаконијама“, рукотворинама, пићем, Фестивал у Куманову увеличали су најмлађи мајстори, ученици и њихови родитељи, наставници кумановских основних школа „Вук Караџић“, „11 октомври“, са одељењима у Ре-

чици, вредне чланице Кола српских сестара из Куманова, Удружења Срба и Македонаца „Бранко Чајка“ из Тетова, Завичајна удружења Матејче, Рурал, Умин дол, Бајмок, компаније Винчини – Мак Прогрес из Виноце, „Тиквеш“, Дестилерије „Маринковић“ из Ратаја код Александровца Жупског...

Свим учесницима фестивала уручене су захвалнице Српског културно информативног центра СПОНА и пригодни поклони компаније Мак Прогрес из Виноце.

Младен Станчић

Своје одговоре и ликовне и литерарне радове можете послати на spona.srbi@gmail.com као и на поштанску адресу: Ул. Кирила и Методија бр 30, Скопје.

Припремила: Теодора Цветковић

Архиепископија Јустинијана Прима: Када, где и зашто?

Последњи период политичке доминације Римског царства у Средоземном свету догодио се током владавине цара Јустинијана I (527–535), често називаног Велики. Током његове дуге владавине највећи део Средоземља поново је дошао под власт Римљана. Ипак, важно је нагласити да Јустинијан I није био Велики само због својих освајања: управо у његово време извршена је кодификација римског права, а на читавој територији римске државе дошло је до бројних архитектонских и урбанистичких интервенција, када су многа насеља и цркве обновљена или из темеља подигнута.

Једно од таквих новооснованих места је Јустинијана Прима (Iustiniana Prima; Прва Јустинијана). Чињеница да је била архиепископија је знатно истиче у односу на многобројна места свога доба. Наиме, законом из 535. године (Новела XI), Архиепископија Јустинијана Прима је под своју јурисдикцију добила централнобалканске провинције Дарданију, Прву Македонију, Другу Македонију, Панонију, Превалис, Прву Мезију, Приобалну Дакију и Средоземну Дакију.

Ипак, тешко је одолети питању зашто је основан нови црквени центар ако на централном Балкану већ постоји више битних античких градова са успостављеном епископском администрацијом, попут Наиса (Ниш у Србији), Сердике (Софија у Бугарској), Скупа (Злокућани у Северној Македонији) и других. Пре него што се одговори на ово комплексно питање, требало би се осврнути на два основнија: кад и где?

Познати касноантички аутор, Прокопије из Цезареје, пише да је Јустинијану Приму основао цар Јустинијан I. Ако је већ поменута Новела XI из 535. године, а Јустинијан I је дошао на престо 527. године, онда се може закључити да је основана у раним годинама његове владавине.

Гледе локације, историјски извори помињу да је Јустинијана Прима новоосновани град у области европских Дарданаца, у близини места Бедеријана, поред места Таурисијум, где је рођен Јустинијан I. Међутим, већ поменута Новела XI наводи Јустинијану Приму у провинцији Средоземној Дакији, која је, најгрубље гледано, била позиционирана између Ниша у Србији, Штипа у Северној Македонији и Сапареве Бање у Бугарској. Дакле, помен области европских Дарданаца при описивању локације Јустинијане Приме се не односи на касноантичку провинцију Дарданију, чији је главни град био у Скупима, већ на историјску област Дарданију, која се налазила на територијама данашње југозападне и јужне Србије, те северне Северне Македоније.

Истраживачи се, након радова Владимира Петковића и Андре Грабара из 1948. године, углавном слажу – уз извесну дозу опреза код појединих аутора због одсуства натписа који би потврдио име града – да се остаци Јустинијане Приме налазе у јужној Србији, на локалитету Царичин град у селу Прекопчелица код Лебана. Тај локалитет се, са краћим прекидима, истражује од 1912. године до данас, а пројекат представља дугогодишњу сарадњу, пре свега између српских и француских институција.

На Царичином граду откривено је велико касноантичко насеље које обухвата више урбанистичких целина – акропољ и неколико подграђа. Град је имао брану, бројне цркве, јавне и стамбене грађевине, тргове и друге објекте, што у потпуности одговара описима Јустинијане Приме у историјским изворима. Поред тога, пронађени су фрагменти бронзане статуе цара Јустинијана I, која је некада доминирала главним тргом. Археолошки слојеви и налази показују да је град подигнут као потпуно ново насеље, без насеобинског континуитета са неким старијим насељем. Поклапање хронологије и материјалних трагова са историјским описима, заједно са присуством статуе цара, камених споменика са његовим монограмима и, најзначајније, оловних печата епископа и архиепископа, снажно потврђују да је Јустинијана Прима била управо у Царичином граду.

Долазимо и до коначног питања, а то је зашто је уопште дошло до оснивања Јустинијане Приме.

Разлози за оснивање новог града били су двојаки: прво, да се обележи царско родно место, и друго, да се успостави нови административни центар за префектуру Илирик (провинције централног Балкана), јер је Солун био превише удаљен за становништво северног Илирика. Поред тога, локација Јустинијане Приме, далеко од главних путева које су користиле освајачке снаге, нудила је релативну безбедност. Међутим, до пресељења административног центра никада није дошло, јер је становништво Солуна одбило промену, сводећи Јустинијану Приму на статус локалног центра.

Ипак, упркос томе што префектура није пренета, Јустинијанов град је несумњиво допринео урбанизацији западних делова Средоземне Дакије и одиграо је кључну улогу у јачању црквене организације региона.

Разлози за оснивање независне архиепископије у Јустинијани Прими произилазе из сложених црквених и политичких прилика VI века. У то време, након што је распуштен Солунски викаријат, црква у Илирику дошла је под директну управу Рима. Цар Јустинијан I у

почетку није показивао посебан интерес за ове остаци, али је касније променио став и одлучио да оснује нову црквену област независну од папске власти. Новелом XI из 535. године основао је Архиепископију Јустинијане Приме, чији је задатак био да обједини хришћанске заједнице у Илирику и ојача царев утицај у региону. Истовремено, овај потез имао је и јасан политички циљ: Јустинијан је желео да ограничи утицај папе и Острогота у Италији, као и да створи модел за сличну организацију у недавно обновљеној афричкој префектури, којом је такође управљао. Планирано је да у Јустинијану Приму буде пресељен и преторијански префект Илирика, како би нова архиепископија добила још већи значај. Међутим, до тога никада није дошло – Солун је задржао административну улогу, иако није изабран за црквени центар због своје удаљености од северних области и због спорова које су солунски епископи водили са осталим црквеним великодостојницима. Тако је Јустинијана Прима постала симбол цареве тежње да уједини државу и цркву под својом контролом, али и сведочанство његовог настојања да осигура верску и политичку стабилност на западним границама царства.

Речи често делују немоћно у односу на снагу доживљаја. Зато је, уместо трошења папира на бескрајне описе Царичиног града – Јустинијане Приме, далеко захвалније упутити се на сам локалитет. Његов положај у природи идеалан је за едукативан излет и кратак бег од градске гужве. Ипак, локалитет није изолован – налази се у близини аутопута Е-75 и лако је доступан сваком путнику.

Михајло Н. Џамтовски

Докторанд из области класичне археологије на Факултету за историјске и културолошке студије Универзитета у Бечу

(За)обилажење богатства

То, међутим, представља извесну неправду: бројне средњовековне цркве у Вароши (прилепском предграђу), тврђава Маркови Кули, остаци античке Стибере у Чепигову, манастир Трескавец и споменик НОБ-у више су него довољан разлог да се у Прилепу проведе читав викенд, а не само један дан.

Имајући значај Прилепа на уму, историчарка уметности др Јасмина С. Ћирић (доценткиња на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу) и археолог мр Михајло Н. Џамтовски (докторанд класичне археологије на Универзитету у Бечу), упутили су се 2. 11. 2025. године из Скопља на једнодневни излет у овај град, са циљем да обиђу цркве у Вароши и документују њихове фасаде.

По доласку на главну аутобуску станицу у Прилепу, упутили су се пешке ка Вароши. Прва црква коју су обишли била је она посвећена Светим апостолима Петру и Павлу. Омања, али веома занимљива богомоља чије фасаде красе различити украси од опеке. Прво непријатно изненађење био је податак да је, не само црква, већ и читава њена порта, била закључана.

Следећа је била црква Свете Богородице, такође недоступна због закључаних капија и врата. Ипак, то није представљало већи проблем, јер сама црква не спада у најзначајније средњовековне споменике Вароши.

Трећа тачка „истраживачког ходочашћа“ била је црква Светог Николе, сr̄те de la сr̄те сакралне архитектуре Вароши. Њене фасаде представљају изузетно уметничко решење, богате орнаментима од опеке и украшене античким спотијама које употпуњују јединствену естетику објекта. Управо због тога, њен обилазак био је кључан задатак излета: др Ћирић због касносредњовековних фасада, а мр Џамтовском због античког каменог материјала.

Црква Светог Николе својим архитектонским и орнаменталним језиком јасно одражава токове византијске архитектуре позног 13. века. Уколико се фасаде овог храма посматрају у ширем медитеранском контексту, уочава се несумњива сродност са архитектуром Епира, нарочито са сакралним грађевинама у Арти: црквом Богородице Влахернитисе, црквом Светог Николе Родиског и бочним фасадама цркве Светог Василија.

У питању је исти декоративни импулс који фасаду града као својерсну „таписерију“, где се опека и камени

квадри преплићу у препознатљивом орнаменталном ритму. Најупадљивији је мотив ромба, изведен у виду концентричних форми од опеке, уписаних једна у другу, тако да свака следећа постепено „расте“ ка споља. Та поступно ширећа структура појачава визуелну динамику и ствара ефекат оптичке илузије: линије опеке делују као да се шире из центра ка периферији, наглашавајући дубину и ритмичност целе фасадне површине. Контраст светлих камених поља и тамнијих канала између редова опеке додатно ојачава утисак пулсирајућег орнамента, чинећи фасаду визуелно покретном.

У Арти се овај декоративни систем развија под руком протомастора који је заслужан за изградњу цркве Богородице Паригоритисе. Иста та рука, или, у ширем смислу, исти орнаментални концепт протомастора Арте, у Прилепу добија свој пуни израз: на фасадама цркве Светог Николе, као и цркве Светих Апостола Петра и Павла ромбоидни мотив више није тек украсна акцентуација, већ структурни елемент који артикулише вертикалне и хоризонталне зоне фасаде и визуелно „вежује“ целину у јединствену орнаменталну композицију.

Ово указује на то да су прилепски неимари били упознати са епирском градитељском праксом, што представља важан показатељ да је Прилеп био у директном контакту са ширим византијским уметничким токовима. Таква узајамност архитектонског проседа један је од највердних аспеката варошке архитектуре и отвара могућност за даље компаративне студије архитектуре у оквиру јединственог позновизантијског културног простора.

Међутим, настала је велика непријатност због које је изгубљено време за обилазак још једног значајног храма Вароши – цркве Светог Димитрија. Порта је била закључана, а у цркви Светог Николе је у међувремену дошло до смене свештеника, па је било тешко утврдити ко тренутно чува кључеве. Пошто нико од локалаца није био сигуран код кога је кључ, једна веома љубазна комшиница преузела је на себе да телефонира на више бројева и куца на врата неколико домаћинстава. Човек код кога се кључ заиста налазио прво је негирао да га има, да би тек након више позива „попустио“ и донео га.

После сат и по потраге, истраживачи су напослетку ушли у порту. Међутим, домаћин који је упорно одбијао да се представи, непријатним тоном их је упозорио да ни случајно не смеју фотографисати фреске без дозволе Епископа Прилепско-пелагониског.

Цртица с пута
Упркос својој изузетној културно-историјској важности, Прилеп је један од оних градова који се често заобилазе. Разлог томе је делимично његов положај ван главних савремених саобраћајница, али и осетан недостатак туристичке понуде и промоције

Потом је уследила посета манастиру Светог Архангела Михаила.

На путу до њега налази се и омања црква Светог Атанасија која нема кров. По доласку у манастир, дочекала их је монахиња која је скренула пажњу на то да се манастир ускоро затвара и да се такође не може ништа фотографисати без сагласности. Ипак, била је изузетно љубазна и одмах понудила да посетиоце упозна са мати игуманијом ради добијања одговарајуће дозволе.

У оквиру планираног истраживачког рада била је предвиђена и посета НУ Заводу и Музеју у Прилепу, најављена више од месец дана унапред, са намером да се посети стручна библиотека и набаве поједина научна издања важна за даљи рад. Ипак, услед околности које нам нису биле познате, институцију нисмо затекли отворену, па овај сегмент посете, нажалост, није могао бити реализован. Ово искуство показује потребу за бољом координацијом и унапред договореним терминима, посебно када је реч о сарадњи истраживача и културних установа у региону. Поштовање према раду колега у Републици Северној Македонији остаје изузетно високо, а искрено уверење је да ће се у будућности пружити прилика за непосредан увид у фондове и за развој још чвршћих облика научне сарадње, који су у интересу заштите и изучавања културног наслеђа Пелагоније.

Излет је био веома едукативан, нарочито за некога из Србије, земље богате средњовековним манастирима, али не оваким. Варошки храмови одишу другачијом традицијом: својим фасадама и фрескама дозивају дух Цариграда и Грчке и за посматрача из Србије носе благо егзотичну ноту.

Наравоученије овог текста није само да подстакне јавност да посети Прилеп као идеалну дестинацију за едукативни викенд, већ и да истакне важну препоруку: због честих закључавања и неприступачности цркава, свакако је потребно најавити се и унапред контактирати локалну заједницу. У супротном, уместо целивања икона - целиваће се врата.

др Јасмина С. Ћирић

Доценткиња на Филолошко-уметничком факултету Универзитета у Крагујевцу

мр Михајло Н. Џамтовски

Докторанд на Факултету за историјске и културолошке студије Универзитета у Бечу

Времплов - једно од најлепших здања у Куманову

Владимир Антонов (архитект)

Занатски дом некада

ЗАНАТСКИ ДОМ - БИСЕР АРХИТЕКТУРЕ

Занатски дом (1930), Општинска зграда (1932-1934), кров Соколског дома (1930), хотел „Куманово“ (1930), један део стамбених објеката на потезу од хотела „Куманово“ до „Касалског круга“ (1928-1930) у тадашњој улици „Краља Петра“, неке су од зграда које је Антонов пројектовао. Ту су и многе приватне куће - бившег градоначелника Томе Глигоријевића (1926), Кирила Златановског (1928) у Пројевском сокаку, кућа браће Манушевић у Нагоричком сокаку (1929), кућа Хаџипоповића (данас срушена) у тадашњој Поенкарковој улици (данас Ленинова), кућа фотографа Сифрида Трајковића, данас познати кафе бар (Јард) у Куманову и тако даље.

Ми ћемо у овом тексту пажњу посветити Занатском дому. Новембра месеца 2025. се навршило 95 година од његовог свечаног осветљења. Наиме, 21. новембра 1930. године, Занатски дом је свечано осветљен и предат на употребу.

Ако за град Скопље можемо рећи да велику заслугу у његовом обликовању и трансформацији из оријенталног, турског града у модеран европски град има бивши међуратни градоначелник и архитекта Јосиф Михаиловић, онда за Куманово слободно можемо рећи да таква заслуга припада руском инжењеру и архитекти, Владимиру Аполоновичу Антонову, који од 1925. до 1946. године живи и ради као општински инжењер у овом граду. У том временском периоду он је створио и пројектовао велика, импозантна дела, која још увек доминирају градом, нека у пуном сјају, а нека у руинираном стању

Занатски дом за време изградње

О том догађају, тада је писала и „Политика“. Аутор текста пише да је цело Куманово било у свечаном расположењу. Варош је била посебно осветљена, а нарочито новоподигнути Занатски дом, који је бљештао осветљен сијалицама. Варош је била сва искићена заставама. Председник владе Петар Живковић је са министрима допутовао рано изјутра, где су после 8 часова посетили новоподигнути Соколски дом, а потом су отишли у цркву „Св. Тројице“, где је био окупљен велики број грађана, а нарочито занатлија са госпођама.

Председника Владе су поздравили председник Општине Куманово, Ђира Маневић, Тома Глигоријевић, Стојко Лопаревић и војвода Јован Довезенски. Потом је премијер отишао на мало ратничко гробље које се налазило у порти цркве Свете Тројице, где се нарочито задржао крај гробова пуковника Александра Глишића, погинулог 1912. и других кумановских јунака, а затим је заједно са министрима отишао на кумановско бојиште из 1912. године. Председник је посетио

Занатски дом пересетих година прошлог века

и цркву „Светог Ђорђа“ у Старом Нагоричану и уписао се у књигу посетилаца и дао 1.000 динара прилога. Делегација се потом вратила у Куманово и у 11 часова су председник Владе и министри прошли кроз подигнути славулок. Пред славулоком је председника Владе поздравио председник кумановске општине Ђира Маневић, који је одржао говор, а потом су га поздравили и Коста Дајлевић и Јула Глигоријевић, председница Кола Српских сестара, са којима се задржао у краћем разговору. Затим је ушао у новоподигнути Занатски дом. У великој сали дома дочекао га је велики број грађана и отпочело је богослужење које су служила десеторица свештеника. После тога су присутне званице селе за трпезу, која је била постављена за 300 гостију. Када је послужено вино, председник Владе је одржао говор.

Занатски дом у Куманову био је, како бележи Димитар Масевски, изграђен за релативно кратко време, од краја маја 1930. године, када је био постављен камен темељац, до новембра исте године. Био је грађен у време када је државу и свет тресла велика економска криза.

Главни пројекат за изградњу Занатског дома Фонд је поверио тадашњем општинском инжењеру Владимиру Антонову, а грађевинске радове грађевинском предузетнику Крсту Јовановићу из села Гиновце, Округ Кривопаланачки. Мајстори из овог села били су равни тадашњим познатим црнотравским мајсторима – каже Масевски.

Плац за изградњу Занатског дома у Куманову, иначе познатог у чаршији као „Јашар-бегови анови“, купљен је од турског закупца у Куманову, Мустафе Јашар Бега. Комплекс је постојао још од турског времена и углавном се састојао од механе, хана и малих продавница. Фонд Занатског дома платио је Мустафи Јашар Бегу 251.000 динара за парцелу.

Милан Веселиновић испред свог часовничарског дућана у Занатском дому

Мермерна плоча са именима заслужних за подизање Занатског дома

Заслуге за подизање ове зграде припадају: Кости Дајлевићу, Милану Стојановићу – Лонки, Сифриду Трајковићу, Ђири Анђеловићу, Ђоши Атанасовићу, Стојмену Ђелевићу, Петру Хаџи Поповићу, Апостолу Поповићу, Захарију Алексићу, Ђорђу Т. Јовановићу, Тодору Ђелевићу, Трајку Илићу и Димитрију Пурићу. Њихова имена су урезана на мермерној плочи која је била постављена приликом осветљења објеката, а која је стајала на зиду.

Укупни трошкови Занатског дома, према сачуваном прорачуну, који се такође налази у Кумановском архиву, износили су 979.561,23 динара, плус средства плаћена за парцелу, 251.000 динара, односно укупно 1.230.561 динара.

Иначе за изградњу и коначни завршетак зграде били су узети кредити од Занатске кредитне банке из Београда, као и од банке „Вардар“ из Скопља.

Како су тада писале дневне новине „Време“ од 11. фебруара 1930, „Управа Еснафа, Фонда и Занатске задруге већ живо ради на припреми материјала. Према разговору са председником Еснафа г. Костом Дајлевићем, Еснаф, Фонд и Задруга намерни су да пошаљу у току овог месеца једну

делегацију у Београд код врховних занатских институција, да умоле да им се омогући што већи кредит код Занатске банке, како би зграда још у току овог лета била готова“ – наводи се у тексту.

Према пројекту, Дом је имао продавнице које су се налазиле на првом спрату, где је требало да се одвијају све културне активности занатске омладине, као и разне пословне и манифестационе активности кумановских занатлија, затим малу салу са летњом терасом и кухињом, која се налазила на другом спрату, административне и стамбене просторије, које су биле у задњем делу зграде, где данас послује Кумановски архив.

После ослобођења, у великој сали Занатског дома је радио и биоскоп „Напредок“.

Ремек дело руског инжењера Владимира Антонова, Занатски дом, представља најрепрезентативније здање у Куманову, налази се и на грбу општине Куманово и доминира центром града скоро цео један век.

Литература:

„Политика“, субота 22 новембар 1930, Број 8099 – Година XXVII
Д. Масевски - Луѓето делата ги кратас : посветено на инж. Владимир Антонов. Списание Корени, (Год. 2, бр. 5, март 2003, стр. 673-680)

Д. Масевски - Рускиот академизам во архитектурата на инж. Владимир Антонов во Куманово со посебен осврт врз зградата на Занатскиот дом, Списание Корени, (Год. 4, бр. 15, септември 2005, стр. 2443-2454)

Д. Масевски – Се вградија во кумановската вечност, Списание корени.

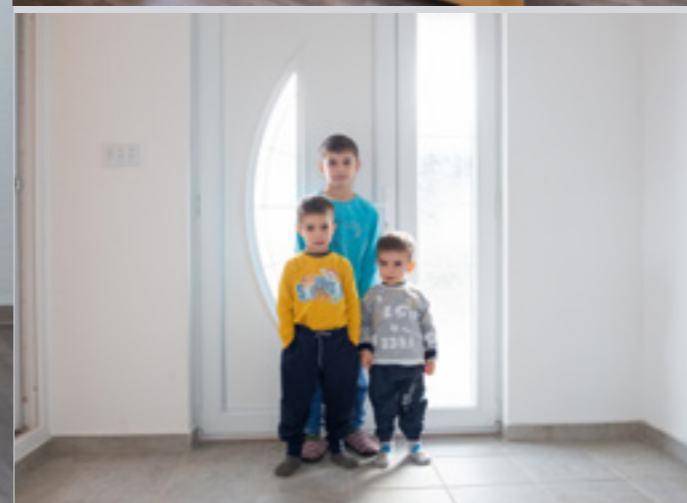
Приредио: Филип Ђошевски, професор ОШ „Светозар Марковић“ у Старом Нагоричану

Ново рухо старог дома

Утабани трагови кроз познати крајолик – село Кучевиште на обронцима Скопске Црне горе. Заборављено у времену и простору, али нама блиско. Знано. Отржемо га из заборава. Крајолици наликују један другоме. Како и не би кад су то некада били предели под истом влашћу наших светих и пребогатих средњовековних владара

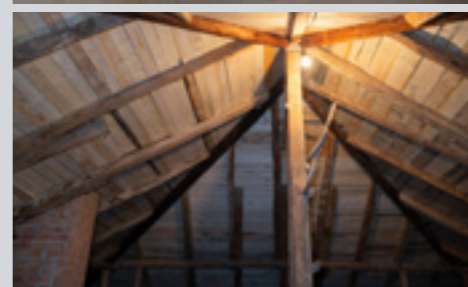
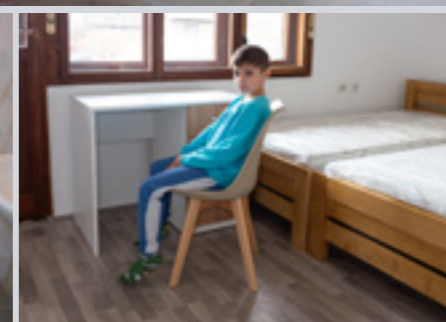
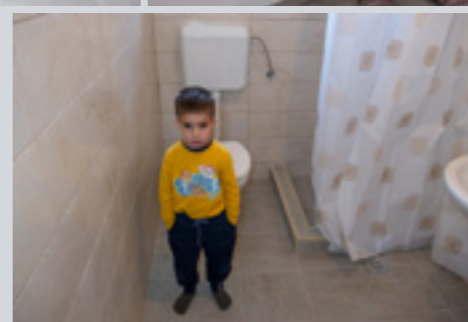
Дар за боље сутра тројице малишана из Кучевишта

РУКУ ПОД РУКУ ЖИВОТ И СМРТ.

Ново рухо њихових живота. Деца заслужују боље сутра. То је и сврха постојања наше организације – да деци омогућимо неко боље сутра. Да ли успевамо? Суд остављамо другима.

Најстарији, Марко, стидљив, али проговори коју реч о наставници Слађани у школи Кирил и Методиј. Похађа наставу на српском. Четврти је разред.

Укупна вредност овог пројекта износи 17.535 евра.

ДОВОЉНО ЗА НОВИ ПОЧЕТАК И ПОДСТРЕК.

Овим подухватом завршили смо још једну годину добротворног деловања на подручју Северне Македоније. Много изазова, пуно емоција и прегршт дечијих осмеха, пратило је сваку нашу акцију.

Ништа мање не очекујемо ни у 2026. години. За боље сутра наших малишана.

Захваљујемо браћи из Српског културно-информативног центра “СПОНА” из Скопља на континуираној и чврстој подршци, како у овој, тако и у свим другим акцијама овог типа.

Предраг Маринковић – Срби за Србе
Фото: Ђорђе Бојовић

Ненад и Александра Нешковић дочекују нас у новом руху свог дома. Испунили смо обећање дато још почетком године да их нећемо заборавити и да ћемо дати све од себе да се и њихово презиме нађе на списку од готово сто педесет породица које је наша организација помогла на тлу Северне Македоније.

И три сина - витеза, Марко (9), Новак (4) и Урош (2), са знатижељом прате сваки наш корак.

Са новог прозорског окна види се сеоско гробље. А, са богомоље Светог Спаса допиру звона. Сахрана је у току.

Породичну кућу у којој поред њих живе и Ненадови родитељи и брат, прилагодили смо потребама ове петочлане породице. Реновиран је цео горњи спрат (три собе, купатило, ходник), а највећи подухват је свакако био реновирање крова на кући.

Након грубих радова, на ред је дошло и опремање новог дома. Три кревета за тројицу малих витезова, угаона гарнитура, радни сто, радна столица, стоцић, електрични шпорет, фриџидер и аспиратор.

У Табановцу смо утабали стазе за достојанственији живот породице Трајковић

Као и многи пре њих до којих смо дошли, а који животаре од данас до сутра у овим пасивним крајевима и у неусловним домовима, ни ова четворочлана породица није веровала у боље сутра, нити да постоји шанса за било какву позитивну промену. Навикнути на тежачки живот, препустили су се животним токовима

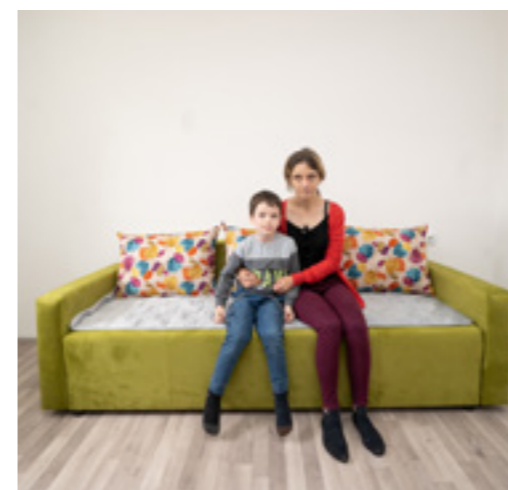

Трајковићи живе у свима нам познатом месту Табановце. Познатом не по историји или животу наших људи у месташцу ослоненом на границу са Србијом, већ једино и само као циљ кроз који треба што пре проћи у летњој сезони на путу ка одмаралиштима широм Грчке. Да није граничног прелаза који носи име овог места, остало би Табановце уча-

урено у своју судбину и скрајнуто од људских (српских) погледа, као и многа друга погранична села која имамо прилику да посетимо.

Породицу Трајковић чине отац Горан, мајка Благоица, старија ћерка Јелена (24) и најмлађи Милош (8), док је средње дете, ћерка Александра (21) удата и не живи више са њима.

ЛИЦЕ СРЕЋЕ МАЛОГ МИЛОША!

Почетком ове године смо имали прилику да се упознамо са њима и сагледамо околности у којима живе. Трошна кућа, са свега две неусловне просторије је оно где смо их затекли и где генерацијама већ бораве.

Горан ради као керамичар кад има посла, док је мајка Благоица запослена у оближњој фабрици. Улогу старатеља о симпатичном Милошу преузела је сестра Јелена, која није желела да крене у потрагу за послом након завршене школе за ветеринара, како би могла да помогне својим родитељима бринући о свом млађем брату док су они на послу. Сматра да није касно за потрагу за послом, јер, у селу бар, увек има потребе за ветеринаром.

Изградил смо омањи објекат тик уз стару кућу, који се састоји од једне собе, кухиње са трпезаријом и дневним боравком и купатилом. Није изостало ни опремање основним намештајем (кухиња, трпезаријски сто, шест трпезаријских столица, два кауча, орман, радни сто, радна столица) и белом техником (фрижидер, електрични шпорет, шпорет на дрва). Вредност помоћи за Трајковиће износи 28.365 евра.

Утабавамо као народ све више пут ка сопственим потребама и ка комфору, не обраћајући пажњу на погубне знакове крај истог. Са друге стране, путеви добротности и бриге о ближњем, тачније о нашем народу ван матице, (п)остају закоровљени и све теже проходни.

Није било сумње да овим људима треба помоћ и да заслужују да имају достојанственије услове за живот. Разматрано је на који начин би било најбоље то спровести у дело и дошло се до закључка да стара кућа не би могла да се реновира, и да би најбоље решење било изградња омањег објекта који би задовољио све њихове потребе.

„Нисмо веровали, искрени да будемо. Да постоје људи који су спремни да помогну овоме и да сад, због свих њих, ми имамо ову кућицу. Нисмо веровали. Захвални смо вам од срца. Милош није могао да дочека ваш долазак, па смо се уселили у кућу пре него што сте ви дошли. Толико нам значи ова помоћ“, искрен и захвалан је био Горан.

Одабрали смо да од непроходних козијих стаза добротности и старања о сунараодницима из околних самосталних држава, начинимо ауто-пут. Тим ауто-путем стићи ћемо и до северног сабрања и слоге.

Захваљујемо се свим приложницима, а посебно нашим пријатељима из српског културно-информативног центра СПОНА из Скопља, на труду који је уложен у реализацију још једног у низу пројеката помоћи онима којима је потребна.

Предраг Маринковић
Фото Ђорђе Бојовић

„Остварења и изазови“ - окончан пројекат „Паралеле и синтезе“

међу две књижевности, и мислим да је потребно време да се упозна дубља и снажнија ситуација и нешто више у области спајања и представљања македонске књижевности народу Србије. Драго ми је што сам и сама учествовала у овој серији и имала трагички нагон и начине проналажења књиге у Србији и аутора из Македоније. Ја сам се први пут срела са Венкомом Андонским, то је био мој први сусрет са македонским језиком; за његово дело „Пупак света“ сам сазнала пре 8 година и оно заиста има потенцијал за велико дело, истакла је Макевић.

Мирко Демић је поздравио све присутне, захваливши се на позиву и могућности да говори, како је рекао, у време самозадовољства.

став, носталгија је сентиментална у смислу да мислимо да је пре било боље него што је сада, времена се мењају, проблеми које смо поменули су чињенице, али су другачији, другачија времена, другачије ситуације, много тога се променило у свету, не треба да гледамо на промене изоловано, на глобалном нивоу постоји технолошки развој, временско-просторни јаз, доминација интелигенције, сада смо као Дон Кихот у покушају да одговоримо себи и пронађемо себе и моћ којој се раније систематски приступало из кућа, пратећи оно што је значајно. Читали смо награђене ауторе. У то време радио сам у Београду, објавио сам своје прве књиге у 21. веку, можда нисам био етaблиран, али објављивање у јавном власништву у то време је много значи-

овом циклусу радионица, јер је имао прилику да посматра, како је рекао, „са друге стране“.

- Гранична линија је 1991. година, распад раније заједничке државе, затим смо постали одвојена острва, и све културне везе и односи са Србијом су прекинати, то су биле критичне године, мислим до 1995. године, да би се успоставили нови односи. Чињеница да смо данас овде је само потврда да су везе успостављене, и евидентно је да су резултати овде; преводи говоре сами за себе, у Македонији заиста не постоји стратегија шта и како се преводи и зато је оно што СПОНА ради веома важно, а све иницијативе које се овде јављају су на неки начин потврда низа активности и догађаја који се континуирано организују, рекао је Димков.

Марица Гроздановић-Милошевић је говорила о свом скромном, али квалитетном преводилачком искуству, о могућим правцима, предлозима како да се обезбеди више простора за прево-

Македонски савремени писци у визури СПОНЕ

Завршни догађај из циклуса књижевних сусрета и радионица „ПАРАЛЕЛЕ И СИНТЕЗЕ: Рецепција савремене македонске књижевности у Републици Србији“, који је Српски културно-информативни центар „Спона“ реализовао ове године, заокружен је 11. децембра трибином „Остварења и изазови“ у салону Империјал Културно-информативног центра – (КИЦ) у Скопљу

Модератор трибине био је Иван Антоновски, осврт на остварено дао је програмски директор „Споне“, Милутин Станчић, док су својим излагањима свечаност употпунили македонски аутори: Иван Џепароски, Фросина Пармаковска, новинар Тони Димков, као и преводиоци и књижевници из Србије: Мирко Демић, Милутин Ђуричковић и Марица Гроздановић-Милошевић. Своје излагање имала је и Јелена Макевић, лектор српског језика на Филолошком факултету „Блаже Конески“ у Скопљу.

У фокусу су била дела савремених македонских аутора која су последњих година објављена у Републици Србији.

Присутни су могли да погледају и све плакате који су пратили најаве самих догађаја.

- Делимично смо обрадили етaблиране македонске писце, али мислим да смо имали и лепо, дубинско читање генерације млађих аутора, кроз које смо стекли и стећи ћемо нову перспективу, а такође и подстицај, подстицај за ново читање и

знање, поверење да се нови аутори пажљиво прате и да пружају нови материјал и квалитет књижевној сцени, рекао је, између осталог, Станчић.

- Шта мислите да је реално постигнуто овом серијом – каква је ваша шира слика савремене македонске књижевности данас? Колико је она сада другачија него пре овог циклуса и када сте били у Србији? Шта мислите: колико је реалистичне репрезентације вредности савремене македонске књижевности у Србији, а колико је има у Македонији за српску књижевност?

Овим питањима, предавач Иван Антоновски отворио је Трибину завршног циклуса књижевних сусрета „ПАРАЛЕЛЕ И СИНТЕЗЕ: Рецепција савремене македонске књижевности у Републици Србији“, који је СПОНА реализовала ове године.

Јелена Макевић, предавачица српског језика на Филолошком факултету у Скопљу, нагласила је да је важно разговарати, читати...

- Ова серија представља ширу слику и мост је из-

питање које је модератор Антоновски упутио Демићу било је: Из друге перспективе – оне писца и критичара, шта мислите, у којој мери постоји реална представа о вредностима савремене македонске књижевности у Србији? Ако упоредимо југословенски и постјугословенски период – да ли данас довољно радимо да се добро упознамо кроз књижевна дела?

- Немојмо се лагати, раније је то била много професионалнија активност и кунем се и кажем да смо као библиотекари много студиозније радили и сачували и обрађивали македонску књижевност, или, ако хоћете, савремену македонску књижевност, то је био пример како се систематски радило и образовало. Нажалост, данас имамо спорадично интересовање, преводи су само оно што се продаје. То је истина нашег времена, рекао је Демић у видео поруци.

- Захвалан сам на сваком односу према прошлости, посебно мојој генерацији, нашој омладини, зато смо сентиментални. Као особа која је упозната са поезијом, пре свега имам другачији

ло да би се неко етaблирао као песник, а спас је имао друго значење. Башта, или хроника српске домовине, много је значила, нагласио је Иван Џепароски.

Милутину Ђуричковићу су постављена питања: Какав је став српске књижевне критике према преводима македонских аутора? Како се добија критички одговор од српског критичара за превод са македонског? Какав утицај књижевна критика има на ширу читалачку публику? Да ли се планирају нови преводи?

Милутин Ђуричковић је, одговарајући на питања, говорио о међусобним односима и везама, о искуствима превођења драма за децу, о часопису Годњишак такође за децу, објављена су четири броја у години. Од оцјена књижевне критике и новом разумевању савремене књижевности...

Тони Димков, као представник медијске сцене из „Слободног печата“, говорио је о необичном искуству које је стекао пратећи и пишући о

диоце. И о томе који је кључни комуникациони канал преко којег би се долазило до најновијих информација за нова издања.

- Потребно је основати Агенцију за књиге, стално причам о томе, говорим и о искуству присуства у Србији, избором дела и аутора, они долазе или кроз личне контакте, или после неке награде коју су освојили, али, ево, само чекамо отварање те чувене Агенције, али се ништа не дешава по том питању, ми писци расправљамо, говоримо, али институције треба да се укључе. Недостаје културни менаџмент, за разлику од Србије. Овде смо препуштени сами себи, и заправо ми водимо цео процес, сви догађаји су препуштени нама, а то су непотребне ствари које удаљавају писца од стварања и писања, рекла је, између осталог, књижевница Фросина Пармаковска.

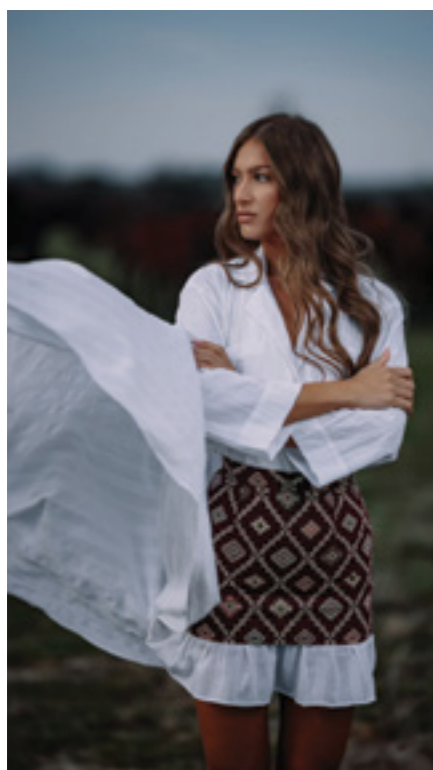
Своје мишљење из публике дао је и преводилац и професор са енглеског на македонски језик Зоран Анчевски.

М.С.

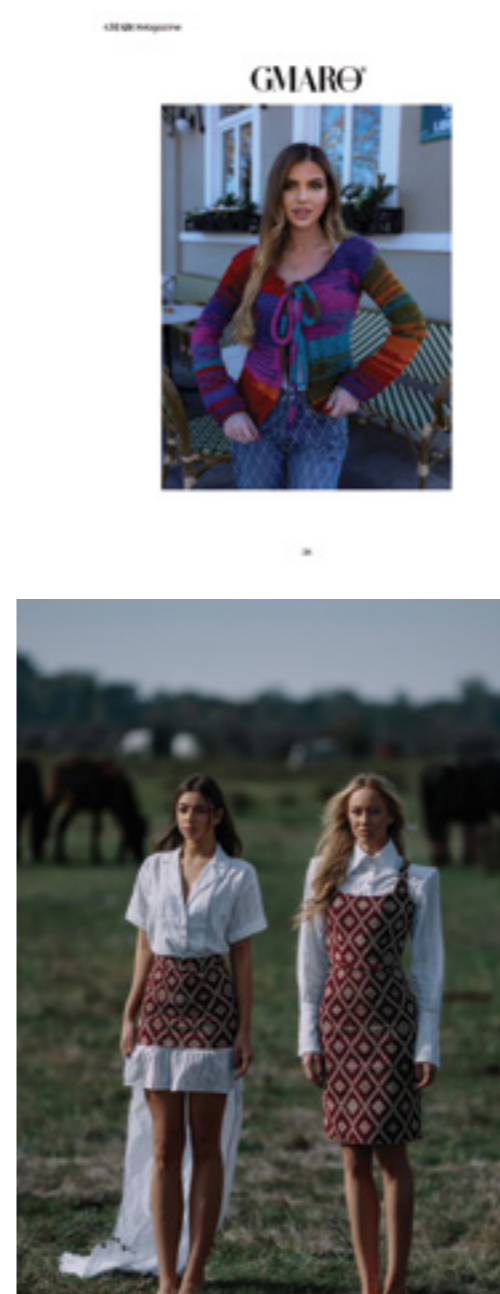
Слика модног дизајна Ане Ивковић у Скопљу

Повлашћеним „скидањем“ и „извлачењем“ најновијих модела из модне колекције бренда Ану Хандмаде (Anu Handmade) приказаних у оквиру Скопског модног викенда новембра 2025, склапамо мозаик аутентичних савремених креација српске дизајнерке – Ане Ивковић

После презентације своје колекције на Скопском модном викенду, Ана Ивковић је с нескривеном радошћу посетила Српски културно информативни центар СПОНА, и донела дар за наше хуманитарне акције.

Дух домаће традиције у креативном заносу

Открила нам је да је Ану Хандмаде основала 2020. године, са жељом да створи одећу која спаја савремени дизајн, удобност и традицију.

Оно што овај бренд издваја јесте чињеница да иза свега стоји једна особа – Ана сама води цео процес: од идеје и дизајна, преко избора материјала до финалне израде.

Управо та лична посвећеност даје посебну вредност сваком комаду из њене колекције.

Филозофија бренда заснива се на стварању одеће која је модерна и носива сваког дана, али истовремено негује женски бизнис стил – елегантан, практичан и снажан. Свака колекција осмишљена је тако да женама пружи осећај сигурности и самопоуздања, без компромиса између удобности и естетике.

Ана Иваковић инспирацију проналази у путовањима. „Свако ново место доноси идеје кроз боје, кројеве и текстуре, а истовремено се у радовима осећа дух домаће традиције – као нит која повезује прошлост и садашњост“. Тиме Ану Хандмаде ствара јединствену хармонију модерног и аутентичног.

Коришћењем квалитетних материјала и пажљивом израдом, бренд подстиче идеју да одећа није само визуелни израз, већ и искуство – нешто што се носи с лакоћом, а памти по осећају.

Бренд Ану Хандмаде је намењен женама које воле елеганцију, функционалност и оригиналност, и које кроз одећу желе да истакну свој идентитет и снагу.

Горана Јовановски Јуруковски

Историјски подсетник:
Храм Св. Димитрија у Скопљу

Преживео Пиколоминија – Бугарски егзархат није!

Православна Црква Светог Димитрија у Скопљу, некадашњи саборни храм и седиште Пећке патријаршије. Преживела је Пиколоминија, али није Бугарску егзархију

Смештен је у близини Каменог (Душановог) моста, на левој страни реке Вардар, у јеврејској четврти. На његовом месту налазио се стари храм из 13. века. Од остатака старе богомоље нема трагова. Године 1690, у доба Сеобе Срба је напуштена, 1727. помиње се „Св. Димитрије“ као саборна црква, а од 1886. до 1894. године је обновљена и проширена. Нова Црква је саграђена у облику брода. Приликом поправке су, услед непажње, уништени стари живопис и сви важнији списи цркве.

Према писаним подацима, црква је постојала у средњем веку, у неким периодима је била и саборна и у њој се налазила Митрополија Пећке патријаршије. До 1878. године, у дворишту ове цркве постојало је и гробље. У периоду између два светска рата постојали су надгробни споменици и остаци некадашње гробнице.

После катастрофалног земљотреса 1963. године, сликар Крсте Колоски је од 1963. до 1973. године осликао цркву, али су стилске и ликовне вредности скромног обима, иако је уметник настојао да

прати поствизантијску традицију сликарства.

Храм Св. Димитрија је једна од ретких грађевина која није спаљена 25. октобра 1689. године.

Генерал Енеа Силвио Пиколомини тада улази у Скопље, након што је освојен Качаник. Због немогућности да Скопљем влада, али и због сузбијања колере и онемогућавања да Османлије град у будућности користе као важан центар за сакупљање снага у контрапападним операцијама, наређује паљење града који гори 26. и 27. октобра.

Због каснијег уништавања свих података о овом храму, остајемо без комплетне слике о томе шта је, кроз историју, представљао овај величанствени храм. Али, упркос томе, његово континуирано постојање од 13. века готово се сигурно може потврдити. 1299. године, посланик

византијског двора Теодор Матохит, који је дошао код Св. краља Милутина, који тада влада Скопљем, писао је о овој цркви следеће:

„Испод градске тврђаве налази се и подграђе са најлепшом саборном црквом коју сам видео у овим крајевима“.

Путописац Ами Буе, неколико векова касније, односно у периоду између 1836. и 1838. године, пише:

„Православни хришћани имају нову и велику цркву (што значи „Света Богородица“), и још две мање и старије, од којих је једна посвећена мученику Димитрију.“

Управо у овој Богомољи Фондација „Македонија“ организује скуп, уз панихиду с благословом МПЦ, за Мару Буневу која је 1928. године извршила атентат на Велимира Прелића, једног од оснивача Српске демократске лиге, прве српске партије у Османском царству. ●

Милутин Станчић

